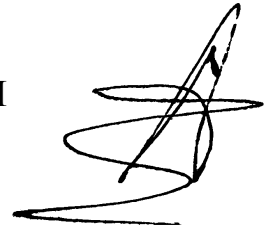

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

ПОДЛЕГАЄВ КОСТЯНТИН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.139(477)

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПРЕЦЕДЕНТНОЇ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО
СУДУ УКРАЇНИ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, Заслужений юрист України
ТАГІЄВ Садіг Рза Огли,
Академія державної пенітенціарної служби України, завідувач кафедри кримінального та кримінально-виконавчого права та кримінології.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
ТЕРТИШНИК Володимир Митрофанович,
Університет митної справи та фінансів, професор кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук, доцент
КОЗАЧЕНКО Олександр Іванович,
Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності.

Захист відбудеться «21» жовтня 2020 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі імені Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано «21» вересня 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ю.П. Тимошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відповідно до стратегічної мети державотворення українська держава ставить завдання забезпечити реалізацію у своїй правовій системі ідей правової держави, де однією з фундаментальних засад правосуддя виступає верховенство права. У процесі судово-правових реформ та появи конкуренції правових норм, у забезпеченні верховенства права та справедливого судочинства суттєво зросла роль судового прецеденту як регулятора кримінально-процесуальних відносин.

Судовий прецедент є гнучкішим і більш оперативно враховує проблеми правозастосовної реальності, яка характеризується високим рівнем динамічності. Останні роки у тлумаченні колізій законодавства активну роль відіграють рішення Верховного Суду України. Ці процеси потребують доктринального осмислення та належного трактування.

Водночас у сфері кримінальної юстиції не існує єдності у розумінні природи і значення судового прецеденту в українській правовій системі, до того ж залишаються не повною мірою вирішеними питання гармонізації українського кримінально-процесуального законодавства з правовими позиціями Європейського суду з прав людини та прецедентною практикою Верховного Суду України. У вітчизняній юридичній науці точаться дискусії про правову природу постанов Пленуму Верховного Суду України.

Окремого аналізу потребують питання розмежування контролю за вчиненням злочину і провокації злочину, доведення обґрунтованої підозри та підстави обрання запобіжних заходів, застосування «стандарту доведення «поза розумним сумнівом».

У процесі пошуку нової парадигми у розв'язанні проблеми імплементації міжнародних правових актів та прецедентної практики Європейського суду з прав людини, зосереджено увагу на такі дисертаційні дослідження: Д. В. Сімоновича «Європейські стандарти забезпечення прав людини у досудових стадіях кримінального процесу України» (2011 р.); В. Г. Уварова «Реалізація рішень Європейського суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів у кримінальному процесі України» (2014 р.); О. І. Коровайко «Реалізація міжнародних стандартів кримінального судочинства у судовому провадженні України» (2017 р.); В. І. Завидняка «Судовий прецедент у кримінальному судочинстві» (2019 р.).

Методологічним підґрунтям для підготовки зазначеної роботи та обґрунтування її результатів стали праці таких вітчизняних учених: П. П. Андрушко, Г. П. Власова, Ю. М. Дроздова, В. І. Завидняка, О. В. Капліна, О. І. Козаченка, А. М. Кислого, В. О. Котюка, Д. В. Кухнюка, О. П. Кучинської, Л. А. Луця, Я. М. Магазинера, В. Т. Маляренко, М. Н. Марченко, І. І. Митрофанова, Н. В. Нора, О. В. Оніщенко, Н. М. Оніщенко, Н. А. Орловської, М. І. Панова, Н. М. Пархоменко, П. П. Пилипчука, С. П. Погребняка, А. В. Савченко, О. Ф. Скакуна, О. Ю. Татарова, В. В. Топчія, В. М. Тертишника, В. Г. Уварова, Т. І. Фулей,

С. Я. Фурса, М. І. Хавронюка, Д. Ю. Хорошковської, С. В. Шевчука, Ю. С. Шемшученко, В. І. Шишкіна, І. Д. Шутака, В. І. Ямкового та інших.

За кордоном означеною проблематикою досить активно займаються такі вчені: М. Деніс, Е. Бредні, Г. Бухс, А. Колер, В. Венглер, Дж. Джексон, Д. Гом'єн, Р. Ролкера та інші.

Водночас, незважаючи на достатньо велику кількість наукових досліджень, пов'язаних з реалізацією правових позицій Європейського суду з прав людини, нині все ще відсутні теоретико-правові дослідження, автори яких пропонували б системний підхід до вирішення проблем реалізації правових позицій Європейського суду з прав людини та прецедентної практики Верховного Суду України у кримінальних провадженнях. У зв'язку з цим, дисертаційне дослідження набуває актуальності та значущості, що й обумовило вибір теми, мети, завдань, об'єкта і предмета цієї наукової розробки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до: Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 та Плану заходів щодо її реалізації, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р.; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 року № 213-р; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015; розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року № 864-р «Про визначення механізму впровадження Плану дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.»; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; узгоджується із Пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки на період до 2020 року (Закон України від 9 вересня 2010 року № 2519-VI). Наукове дослідження здійснено у руслі ідей Конституції України, Міжнародних правових актів, ратифікованих Україною.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» 25 лютого 2015 р. (протокол № 2) й уточнено 30 травня 2018 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення основних алгоритмів подальшого розв'язання комплексної наукової проблеми щодо реформування кримінального процесуального права на основі принципів, правових позицій та прецедентної практики Європейського суду з прав людини і національної прецедентної практики

Верховного Суду, формулювання, у зв'язку із цим, конкретних пропозицій, з урахуванням положень Конституції України та європейських стандартів для забезпечення високої ефективності кримінального судочинства.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі *задачі*:

- розкрити сутність і значення правових позицій та прецедентної практики Європейського суду з прав людини як джерел кримінально-процесуального права України;

- розкрити сутність і значення прецедентної практики Верховного Суду України щодо удосконалення кримінального судочинства;

- визначити інтегративну модель засади верховенства права, розкрити її структуру і зміст, сформулювати пропозиції щодо її законодавчого системного закріплення та розкрити, з урахуванням принципів юридичної визначеності та пропорційності, напрями її реалізації для удосконалення кримінальних процесуальних правовідносин;

- розкрити напрями реалізації прецедентної судової практики у забезпеченні юридичної визначеності статусу та гарантій прав учасників процесу, інститутів допустимості доказів, слідчих (розшукових) дій;

- на основі аналізу прецедентної практики ЄСПЛ, удосконалити юридичну визначеність принципу презумпції невинуватості та внести пропозиції щодо удосконалення практики його застосування;

- на основі аналізу прецедентної практики ЄСПЛ та правових висновків Верховного Суду внести пропозиції щодо удосконалення інституту допустимості доказів та «очевидної недопустимості доказу»;

- виходячи із системного аналізу законодавчих норм та прецедентного права, сформулювати концепт визначення достатності доказів на основі «стандарту доведеності поза розумним сумнівом»;

- на основі інституту контролю за вчиненням злочину, сформулювати новий сучасний інститут «Детективне дослідження та документування злочинів», підготувати пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства;

- розкрити критерії доведеності обґрунтованої підозри та підстав обрання запобіжних заходів, дати визначення стандарту «обґрунтованої підозри» у кримінальному процесі та визначити напрями удосконалення слідчої і судової практики при його застосуванні.

Об'єктом дослідження є правові позиції та судова прецедентна практика Європейського суду з прав людини і Верховного Суду України, як джерела кримінального процесуального права, та проблеми їх використання при реформуванні кримінального судочинства.

Предметом дослідження є реалізація правових позицій Європейського суду з прав людини та прецедентної практики Верховного Суду України у кримінальних провадженнях.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи слугували загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: *діалектичний метод* – дав змогу розглянути всі питання теми в динаміці, виявити їх взаємозв'язок і

взаємообумовленість (розділи 1–3); *методи системного аналізу та системно-структурний* – використовувалися під час аналізу реалізації доктрини верховенства права у законодавчих актах та у судових прецедентах, реалізації прецедентної судової практики у забезпеченні юридичної визначеності статусу та гарантій прав учасників процесу та реалізації прецедентної судової практики у доказовому праві (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1–3.4); *статистичний метод* застосовано у процесі з’ясування стану реалізації прецедентної практики ЄСПЛ та правових рішень Верховного Суду України в удосконаленні кримінального судочинства (розділи 1–3); *формально-логічний метод* сприяв дослідженню застосування негласних слідчих (розшукових) дій та підстав повідомлення про підозру (розділ 3); *метод порівняльного правознавства* – уможливив проведення аналізу українського законодавства та законодавства інших країн з питань застосування прецедентного права (розділи 2, 3); *соціологічний метод* застосовано під час соціологічного опитування (анкетування) суддів щодо предмету дослідження (розділи 1–3); *формально юридичний метод* дав змогу обґрунтувати висновки та пропозиції щодо внесення змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 280 рішень ЄСПЛ, прецедентної практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях протягом 2017–2019 рр., результати анкетування 200 суддів з таких областей України: Дніпропетровської, Львівської, Полтавської, Харківської, Київської та м. Києва протягом 2017–2019 рр.

Наукова новизна одержаних результатів, окреслюючись темою дисертації та сукупністю вирішених завдань, полягає у тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним дослідженням реалізації правових позицій ЄСПЛ та прецедентної практики національної судової системи у сучасному кримінальному судочинстві. Найсуттєвішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну та визначають внесок автора в розроблення зазначеної проблематики, є такі положення, висновки і пропозиції:

вперше:

- на основі системного підходу розроблено теоретичну концепцію законодавчого закріплення концепту та співвідношення правових висновків та прецедентної практики Верховного Суду у системі джерел процесуального права;

- у законодавчому визначенні принципу презумпції невинуватості запропоновано закріпити не лише те, що підозрюваний вважається невинуватим, а й те, що будь-яка особа, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, або стосовно якої здійснюються кримінально-процесуальні дії, не може посадовими особами публічної влади «публічно названа винною чи такою, що вчинила кримінальне правопорушення», доки її вину не буде доведено у законному порядку, на основі допустимих і

безпосередньо та всебічно і повно досліджених судом доказів, та не встановлено обвинувальним вироком суду;

- сформовано концепт визначення достатності доказів на основі «стандарту доведеності поза розумним сумнівом», який концентровано виражає системні узагальнення принципу презумпції невинуватості та доказового права;

- розроблено інститут «детективного дослідження та документування злочинів» як системи дій, які здійснюються негласними методами пізнання та документуванням підготовлюваних та вчинюваних злочинів;

удосконалено:

- теоретичне обґрунтування положення щодо оптимізації кримінального судочинства України, шляхом широкого використання прецедентного права;

- доктринальне визначення співвідношення значимості прецедентного права у системі джерел процесуального права;

- сучасну модель юридичного визначення засади верховенства права та принципу пропорційності;

- модель юридичного визначення принципу презумпції невинуватості;

- систему гарантій прав учасників кримінального процесу та забезпечення їх права на правничу допомогу;

дістали подальшого розвитку:

- правові підходи визначення понять «допустимість доказів», «очевидна недопустимість доказів», «достатність доказів»;

- критерії визначення дотримання верховенства права при провадженні і слідчих діях та застосуванні запобіжних заходів;

- пропозиції щодо удосконалення правової регламентації негласних слідчих (розшукових) дій;

- наукові розробки запровадження судової правотворчості у кримінальному судочинстві, а також дослідження проблем ефективності застосування результатів судової практики в умовах реформування національної правової системи та усунення прогалин у законодавстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані висновки і пропозиції впроваджені та можуть бути використані у:

- *правотворчості* – для розвитку кримінального процесуального законодавства при внесенні змін до КПК України (Лист Голови Комітету Верховної Ради України Д. Монастирського про впровадження результатів дослідження у законодавчий процес від 6 лютого 2020 року № 01-27/12-366);

- *практичній діяльності* правоохоронних та правозахисних органів – для підвищення ефективності роботи працівників суду, адвокатури та прокуратури (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність Ради адвокатів Дніпропетровської області від 10.09.2020 р. № 69);

- *науково-дослідній сфері* – для подальших наукових розробок у сфері дослідження судового прецеденту у кримінальному судочинстві України (Акт

впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Академії Державної пенітенціарної служби від 23.06.2020 р. № 15-30/а; Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у науково-дослідну роботу Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 01.09.2020 р. № 17);

– *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, навчальних посібників, у процесі підготовки лекцій і проведення занять з навчальної дисципліни «Кримінальний процес» та спецкурсів «Судовий прецедент у кримінальному судочинстві країн загального права», «Правнича допомога та захист у кримінальному процесі», «Актуальні питання кримінального процесуального права», «Кримінально-процесуальне доказування», «Практикум зі складання кримінально-процесуальних документів», «Складання кримінально-процесуальних документів на стадії досудового розслідування» (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність та освітній процес Університету митної справи та фінансів від 01.09.2020 р. № 17).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження оприлюднено на Міжнародних науково-практичних конференціях: Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 4–5 травня 2018 р.); Права та обов’язки людини у сучасному світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8–9 листопада 2019 р.); Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 січня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження висвітлено у 8 наукових публікаціях, з-поміж яких чотири статті – у виданнях, віднесених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у зарубіжному міжнародному юридичному виданні з профілю дослідження, три тези наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, логічно об’єднаних у 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 284 сторінки, з них основного тексту – 199 сторінок. Список використаних джерел налічує 480 найменувань і займає 52 сторінки. 7 додатків розміщено на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказано на зв’язок роботи з науковою тематикою; визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, сформульовано методологічну основу дослідження; висвітлено наукову новизну, науково-теоретичне та практичне значення одержаних

результатів; наведено відомості про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Поняття і значення правових позицій і прецедентної практики Європейського суду з прав людини та Верховного Суду України в удосконаленні кримінально-процесуального права» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Сутність і значення правових позицій та прецедентної практики Європейського суду з прав людини як джерел кримінально-процесуального права України»* проаналізовано праці сучасних учених, які стосуються проблем прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

Зазначено, що загалом проблема парадигми реалізації прецедентної практики Європейського суду з прав людини була предметом вивчення для таких науковців, як: П. П. Андрушко, В. Е. Беянович, Н. Р. Бобечко, А. П. Бущенко, Н. А. Гураленко, О. М. Дроздов, В. І. Завидняк, О. В. Капліна, О. І. Коровайко, О. Ю. Костюченко, В. О. Котюк, Д. В. Кухнюк, Л. А. Луць, Я. М. Магазинер, В. Т. Маляренко, М. Н. Марченко, І. І. Митрофанов, Н. В. Нор, О. В. Оніщенко, Н. М. Оніщенко, М. І. Онищук, Н. А. Орловська, М. І. Панов, Н. М. Пархоменко, П. П. Пилипчук, С. П. Погребняк, А. В. Савченко, О. Ф. Скакун, О. Ю. Татаров, В. М. Тertiшник, В. Г. Уваров, Т. І. Фулей, С. Я. Фурса, М. І. Хавронюк, Д. Ю. Хорошковська, С. В. Шевчук, Ю. С. Шемшученко, В. П. Шибіко, І. Д. Шутак, В. І. Ямковий та інших.

На основі вивчення наукових праць, зазначено, що об'єктивні умови розвитку суспільних відносин обумовлюють тенденції до більш широкого і системного використання у кримінальному судочинстві усіх засобів регулятивної політики, зокрема, із застосуванням судових прецедентів.

Виокремлено низку теоретичних і практичних проблем: а) систематизації й структуризації значного пласту правових позицій та прецедентної практики Європейського суду з прав людини, що ускладнено тим, що такі акти прийняті у різні часи і відносно різних Європейських країн, з урахуванням особливостей їх національної системи права; б) систематизації та структуризації новітньої прецедентної практики Верховного Суду України та аналізу її щодо гармонізації з практикою ЄСПЛ; в) забезпечення правильного тлумачення прецедентної судової практики та розробки на цій основі необхідних законодавчих ініціатив; г) відпрацювання механізмів корегування національного кримінально-процесуального законодавства, з урахуванням правотворчих рішень Європейського суду з прав людини та прецедентної практики Верховного Суду.

Обґрунтовано, що у сучасних реаліях судово-правової реформи прецедентна практика ЄСПЛ та Верховного Суду України, стаючи частиною системи процесуального права, потребує на основі систематизації, закріплення на законодавчому рівні як легальних джерел права.

У підрозділі 1.2 *«Прецедентна практика Верховного Суду України в удосконаленні кримінального судочинства»* з'ясовано, що судовим

прецедентом є раніше прийняте судове рішення, що формулює правило, яке слугує моделлю для прийняття подальших судових рішень для забезпечення єдності та «сталості» судової практики.

Забезпечення через застосування прецедентного права єдності і сталості судової практики – важливий засіб реалізації принципу правової визначеності, що загалом є одним із фундаментальних аспектів забезпечення верховенства права.

Застосування прецедентної практики Верховного Суду у кримінальному судочинстві має бути визнано не тільки на доктринальному рівні, а й з огляду на положення ст. 19 Конституції України, знайти закріплення у нормах КПК України.

Обґрунтовано, що у ст. 1 КПК України доцільно викласти такі основні положення: Порядок провадження у кримінальних справах на території України визначається Конституцією України, рішеннями Конституційного Суду України, положеннями ратифікованих міжнародних договорів України, які не суперечать Конституції України, правовими позиціями та прецедентною практикою Європейського суду з прав людини, цим Кодексом й іншими законами України, та здійснюється з урахуванням правових рішень та прецедентної практики Верховного Суду. Прецедентне судове право за рівнем значимості та юридичної сили розташовується у такому порядку: а) рішення Європейського суду з прав людини; б) висновки Великої палати Верховного Суду; в) висновки об'єднаної палати Касаційного кримінального суду; г) висновки колегії Касаційного кримінального суду; д) висновки колегії Касаційного кримінального суду. У ситуаціях наявності конкуренції правових позицій чи протилежних правових висновків, мають перевагу висновки суду вищої інституційної сили, а за рівності таких – ті, які прийняті пізніше. Пленум Верховного Суду, з метою забезпечення єдності та сталості судової практики та запобігання правовій невизначеності у ситуаціях конкуренції правових норм, може систематизувати та оприлюднювати правові позиції доктринального характеру з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані, надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ, безпосередньо здійснює делеговане Верховному Суду право законодавчої ініціативи. Постанови Пленуму Верховного Суду не формують прецедентної практики, а мають значення актів тлумачення права рекомендаційного характеру.

Розділ 2 «Застосування правових позицій Європейського суду з прав людини та судових прецедентів для зміцнення гарантій прав і свобод людини» складається з трьох підрозділів, у яких, з урахуванням прецедентного права, розкрито доктринальні аспекти удосконалення статусу учасників процесу та забезпечення верховенства права у сфері правосуддя.

У підрозділі 2.1 *«Доктрина верховенства права в законодавчих актах та в судових прецедентах»* досліджено становлення сучасної доктрини верховенства права, на основі системного аналізу законодавчих норм,

прецедентного права та доктринальних положень, сформовано і подано сучасну модель юридичного визначення засади верховенства права та розкрито напрями реалізації цієї засади для удосконалення кримінальних процесуальних правовідносин.

Ураховуючи позицію Венеційської комісії, наголошено, що верховенство права у кримінальному процесі є фундаментальною науковою засадою правосуддя, яка вимагає дотримання принципів законності, юридичної визначеності, забезпечення прав і свобод людини, заборони державного свавілля, недискримінації, рівності перед законом і судом, ефективного доступу до правосуддя, пропорційності при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження та обмежень прав і свобод людини.

Юридична визначеність у кримінальному процесі означає формування такої процесуальної форми судочинства, яка повно і детально регламентує діяльність посадових осіб публічної влади, створюючи належні механізми протидії проти зловживань та свавілля, закріплюючи у правових нормах зрозумілі і реально доступні до виконання правові приписи, які здатні забезпечувати легкість і доступність з'ясування їх сутності і змісту, однозначного розуміння покладеного на особу обов'язку та передбачати юридично гарантовану можливість і найменш обтяжливу процедуру скористатися наданим правом.

Зазначено, що незважаючи на декларацію законності, презумпції невинуватості та інших принципів права, принцип верховенства права, як одна із фундаментальних засад права, дотепер не знайшов закріплення в окремих законах України: «Про Вищий антикорупційний суд», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; Митному кодексі України. Окрім того, сама засада верховенства права ще не отримала чіткого юридичного визначення та логічного і системного розкриття у змісті правових норм КПК України та інших законів.

При застосуванні правових норм, розв'язанні конкуренції правових норм та при їх тлумаченні, перевага надається нормам, якими закріплені права і свободи людини та їх природних прав і свободам, а у системі юридично визначених прав і свобод – тим нормам, які передбачають більш широкі права і свободи.

У підрозділі 2.2 *«Реалізація прецедентної судової практики в забезпеченні юридичної визначеності статусу та гарантій прав учасників процесу»* розглянуто проблеми розширення прав підозрюваних й інших учасників процесу, на основі системного аналізу прецедентного права, розкрито напрями реалізації прецедентної судової практики у забезпеченні юридичної визначеності статусу та гарантій прав учасників процесу, удосконалення процедури надання їм правничої допомоги.

Акцентовано, що застосування встановлених законом обмежень прав і свобод людини має здійснюватися у такому порядку, формі й режимі, за яких було б максимально гарантовано права людини, а обмеження гарантованих

законом прав і свобод людини здійснювалися б лише для досягнення важливої суспільної мети та у чітко передбачених законом випадках. Якщо ж виконання завдання кримінального судочинства неможливо досягти іншими засобами, заподіяні обмеження будуть з найменш обтяжливими наслідками для людини.

Констатовано, що положення п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК України про те, що свідок має право «користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката...», фактично лише уможлиблює формальну участь адвоката на боці свідка, але із приписів закону неможливо з'ясувати, яким процесуальним статусом наділяється такий адвокат (захисником, представником чи якимось іншим), та, відповідно, якими процесуальними правами може скористатися такий адвокат. У законі має бути чітко визначена процедура надання правничої допомоги свідкам та усім іншим учасникам процесу. Водночас, підтримуючи пропозиції запровадження у кримінальному процесі статусу «підслідної особи», акцентовано необхідність у КПК України чітко прописати права особи, щодо якої застосовуються будь-які обмеження прав і свобод (обшук, арешт майна тощо), визначити особливості отримання такою особою правничої допомоги у рамках кримінального провадження.

У підрозділі 2.3 *«Забезпечення права користуватись привілеями презумпції невинуватості та права на правничу допомогу»* проаналізовано положення кримінального процесуального закону та прецедентної судової практики щодо застосування цих правових інститутів у кримінальних провадженнях.

З'ясовано, що засаднича привілея користуватися презумпцією невинуватості, яка закріплена у ст. 62 Конституції України, ч. 1 ст. 17 КПК України та проголошується у міжнародних правових актах й розвивається у прецедентній судовій практиці, виступає однією із гарантій справедливого судочинства.

Запропоновано ч. 1 ст. 62 Конституції України, з урахуванням результатів узагальнення практики ЄСПЛ, викласти у такій редакції: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, а також публічно оголошена винною чи такою, що вчинила кримінальне правопорушення, доки її вину не буде доведено у законному порядку на підставі допустимих і безпосередньо, всебічно і повно досліджених судом доказів, та не встановлено обвинувальним вироком суду. Забороняється посадовим особам публічної влади у офіційних публічних виступах чи повідомленнях стверджувати про вчинення конкретною особою злочину, доки її винуватість не визначена у публічному рішенні суду».

У КПК України доцільно закріпити положення про те, що поведження із особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню як з невинуватою особою. Водночас у законі доречно закріпити заборону посадовим особам у публічних виступах стверджувати про вчинення

конкретною особою злочину, доки її винуватість не визначена у публічному рішенні суду. За порушення цих вимог має бути встановлена відповідальність.

Удосконалюючи статус підозрюваного, у системі її права доцільно було б передбачити: а) що така особа користується привілеєм презумпції невинуватості та має право на поводження з нею, як з невинуватою особою, доки її винуватість не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили; б) що така особа вправі, у разі згоди, давати показання використовувати привілею звільнення від самообвинувачення – не говорити нічого проти самої себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів чи близьких їй людей; в) що така особа має право заявляти цивільний позов у кримінальному провадженні щодо відшкодування завданої їй шкоди порушенням принципу презумпції невинуватості.

Наголошено, що стосовно особи, яка з'явилася з повинною, свідка або особи, яка стала учасником кримінальних правовідносин внаслідок обмеження її прав у процесі процесуальних дій, доречно запровадити процедуру надання правничої допомоги адвокатом, який у кримінальному процесі у цих випадках отримує статус правничого повіреного. Відповідно права і обов'язки правничого повіреного потребують закріплення в КПК України.

Розділ 3 «Реалізація прецедентної судової практики в доказовому праві» складається з чотирьох підрозділів, у яких розкрито сформовані у прецедентному праві стандарти доказування, обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення процесуального законодавства і практики його застосування.

У підрозділі 3.1 *«Допустимість доказів в судовій прецедентній практиці»* розглянуто доктринальні аспекти допустимості доказів та процесуальний порядок встановлення доказів недопустимими.

Обґрунтовано недопустимість пов'язування «визнання доказу» із стандартом «встановлення очевидної недопустимості доказу», що є логічним наслідком суттєвого порушення прав і свобод людини та інших приписів закону, а останні знаходяться у причинному зв'язку із якістю доказів та дають підстави для сумнівів у достовірності доказів. Для уточнення поняття «очевидної недопустимості доказу», ст. 89 КПК України доцільно доповнити таким положенням: «Очевидною недопустимістю доказів» є такі матеріали, які здобуті із суттєвим порушенням кримінальних процесуальних норм та правових позицій і прецедентної практики ЄСПЛ та Верховного Суду, внаслідок чого виникають сумніви у їх достовірності».

Констатовано, що сутність доктрини «плодів отруйного дерева», яка сформована ЄСПЛ у низці прецедентних рішень у цьому аспекті, зокрема, у справах: «Гефген проти Німеччини»; «Тейксейра де Кастро проти Португалії»; «Шабельник проти України»; «Яременко проти України», «Балицький проти України»; «Нечипорук і Йонкало проти України», «Зякун проти України», а також підтверджена правовою позицією Великої Палати Верховного Суду, викладеною у постанові від 16 січня 2019 року № 13-37 кс 18 (справа № 751/7557/15-к), полягає у тому, що якщо джерело доказів є неналежним, то

всі докази, отримані з цього джерела чи на його основі, також будуть вважатися неналежними.

Зважаючи на системний аналіз законодавчих норм та прецедентного права, сформовано концепт визначення достатності доказів на основі «стандарту доведеності поза розумним сумнівом», який концентровано виражає системні узагальнення принципу презумпції невинуватості та розуміння критерію достатності доказів.

З'ясовано, що висновок щодо винуватості особи може бути здійснений на підставі системи несуперечливих, належних до справи, допустимих та достовірних доказів, якими висновок щодо винуватості є єдино можливим висновком, яким розумна і безстороння людина може пояснити всю сукупність фактів, установлених у справі.

На підставі розробленої теоретичної моделі правової норми, запропоновано доповнити КПК України ст. 94-1 «Визначення достатності доказів на основі «стандарту доведеності поза розумним сумнівом».

У підрозділі 3.2 *«Застосування прецедентної практики для удосконалення інститутів слідчих (розшукових) дій»* досліджено питання удосконалення юридичної визначеності інститутів слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій.

Узагальнюючи висловлені у юридичній літературі дефініції, запропоновано таке визначення: «Слідчі (розшукові) дії – це окремий інститут кримінального процесуального права, а також система процесуальних актів, які носять пізнавально-розшукову, доказову та правозастосовну діяльність і здійснюються для отримання, дослідження, перевірки, оцінки та використання доказів під час конкретного кримінального провадження».

Підтверджено, що у слідчій та судовій практиці виникає чимало проблем при застосуванні інституту втручання у приватне життя шляхом аудіо-, відеоконтролю особи (регламентовано ст. 260 КПК України), та схожими за предметом регулювання, закріпленими у КПК України діями, такими, як «спостереження за особою, реччю або місцем» (регламентовано ст. 269 КПК України), «аудіо-, відеоконтроль місця» (регламентовано ст. 270 КПК України), які на законодавчому рівні не отримали достатнього юридичного визначення, а у прецедентному праві ще не досить чітко розмежовані за своїм предметом пізнавально-доказової діяльності, що створює певну конкуренцію правових норм та плутанину у правозастосовній практиці.

Загальні правила провадження негласних слідчих (розшукових) дій мають бути доповнені положеннями про те, що негласні слідчі (розшукові) дії мають проводитися з урахуванням принципу пропорційності та за умов крайньої необхідності, коли іншими засобами необхідні для виконання завдань судочинства докази здобути неможливо, а також здійснюватися найменш обтяжливим способом для осіб, чиї права і свободи при цьому обмежуються.

У підрозділі 3.3 «Розмежування контролю за вчиненням злочину і провокації злочину», на основі системного аналізу проблеми, сформований висновок про те, що на місці сучасного інституту «контроль за вчиненням злочину» необхідно закріпити новий інститут – «детективного дослідження та документування злочинів», який, з дотриманням принципу юридичної визначеності, має отримати достатньо системне правове регулювання.

Обґрунтовано концептуальну модель ст. 271 КПК України «Детективне дослідження та документування злочинів». Детективне дослідження та документування злочинів розкривається як система негласних слідчих (розшукових) дій, яка здійснюється негласними методами пізнання та документування підготовлюваних та вчинюваних злочинів, із застосуванням таких процесуальних форм, як контрольована закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину, упроваджується для забезпечення виявлення, попередження, припинення, повного розкриття та розслідування таких злочинів, коли шляхом провадження інших гласних та негласних слідчих дій, цього досягти неможливо.

Запропоновано у законі закріпити такі основні правила детективного дослідження та документування злочинів: при здійсненні детективного дослідження та документування злочинів забороняється підбурювання до вчинення кримінальних правопорушень; інформація, отримана у результаті дій щодо фіксації події, яка стала можливою лише у результаті підбурювання з боку правоохоронців – є «плодами отруйного дерева» і не може бути допустимою як докази; якщо без підбурювання протиправної події не відбулося б узагалі, то і відповідальність за неї фактично має виключатися.

У підрозділі 3.4 «Доведення обґрунтованої підозри та підстави обрання запобіжних заходів», на основі аналізу рішень ЄСПЛ, сформовано концепт стандарту доказування «обґрунтованої підозри» у кримінальному провадженні.

Зазначено, що за офіційними даними ЄСПЛ Суду за 2019 рік, Україна знаходилася на третій позиції за кількістю позовів громадян до Страсбурзького Суду (15,1 %), з усіх визнаних Судом порушень Конвенції – 15 % справ стосуються порушень права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції). Дотримання права на свободу та особисту недоторканність має безпосереднє відношення до забезпечення прав на справедливий суд.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини дав підстави зробити висновок, що з одного боку, значна частина позовів громадян України та інших країн Європи до ЄСПЛ стосується порушень права на свободу та особисту недоторканність, а з іншого – судові рішення висвітлюють недосконалості інститутів затримання та тримання під вартою підозрюваних, низьку «якість законів».

Констатовано, що поняття «обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення» ще не відповідає вимогам чіткої юридичної визначеності, що уможливорює неоднозначне його трактування.

З огляду на системний аналіз прецедентної практики ЄСПЛ (у справах «Нечипорук і Йонкало проти України», «Мюррей проти Сполученого Королівства», «Влох проти Польщі», «Степуляк проти Молдови», «Новік проти України», «Канджов проти Болгарії», «Ismayilova v. Azerbaijan», «Дікусаренко проти України» 2020 р.), а також конституційних норм та положень норм КПК України і реабілітаційного права, зроблено висновок, що обґрунтованість підозри повинна пов'язуватись із системою конкретних доказів у кримінальному провадженні (не може встановлюватися *in abstracto* або ґрунтуватися на суб'єктивних припущеннях), розглядатись у системі усіх приписів законодавчих актів і прецедентної практики, бути узгодженою з положеннями принципу презумпції невинуватості, дія якого поширюється на усі стадії кримінального процесу і на застосування запобіжних заходів.

Доведено, що згідно зі стандартом «обґрунтованої підозри» запобіжні заходи у кримінальному провадженні можуть застосовуватись при доведеності поза розумним сумнівом факту вчинення підозрюваною особою злочину чи іншого кримінального правопорушення. Під доведеністю поза розумним сумнівом підозри слід розуміти наявність системи належних до справи, допустимих та достовірних доказів, які, безсумнівно, підтверджують наявність у підозрюваного складу злочину та відсутність обставин, які виключають його відповідальність, виключають будь-яке інше розумне пояснення події. На цій підставі запропоновано нову теоретичну модель ч. 3 ст. 132 КПК України («Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження»).

ВИСНОВКИ

За результатами узагальнення й систематизації уявлень про реалізацію правових позицій Європейського суду з прав людини та прецедентної практики Верховного Суду України у кримінальних провадженнях, здійсненого у дисертації, вирішено наукове завдання, що має доктринальне і прикладне значення для кримінального процесу, сформульовано наукові положення та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни та мають значення для науки й практики, зокрема:

1. Застосування прецедентної практики ЄСПЛ та Верховного Суду у кримінальному судочинстві має бути визнано не тільки на доктринальному рівні, а повинно бути закріплене у нормах закону. Прецедентне судове право за рівнем значимості та юридичної сили, розташовуються у такому порядку: а) рішення Європейського суду з прав людини; б) висновки Великої палати Верховного Суду; в) висновки об'єднаної палати Касаційного кримінального Суду; г) висновки колегії Касаційного Кримінального Суду; ґ) висновки об'єднаної палати Касаційного кримінального Суду; д) висновки колегії Касаційного кримінального Суду. У ситуаціях наявності конкуренції правових позицій, чи протилежних правових висновків, мають перевагу висновки суду вищої інституційної сили, а за рівності таких – ті, які прийняті пізніше.

2. Верховенство права у кримінальному процесі є фундаментальною системною науковою засадою правосуддя, яка, маючи своїм основним сенсом визнання у державі людини, її життя, здоров'я, честі, гідності, її прав, свобод та безпеки найвищою соціальною цінністю, а забезпечення їх гарантії змістом і спрямованістю діяльності держави, у широкому розумінні вимагає дотримання принципів законності, юридичної визначеності, забезпечення прав і свобод людини, заборони державного свавілля, недискримінації, рівності перед законом і судом, ефективного доступу до правосуддя, пропорційності при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження та обмежень прав і свобод людини.

3. При застосуванні правових норм, розв'язанні конкуренції правових норм та при їх тлумаченні, перевага надається нормам, якими закріплені права і свободи людини та їх природних правам і свободам, а у системі юридично визначених прав і свобод – перевагу тим нормам, які передбачають більш широкі права і свободи. Усі сумніви щодо визначення обсягу і змісту прав людини тлумачаться і вирішуються на користь прав і свобод людини. Застосування встановлених законом обмежень прав і свобод людини має здійснюватися у такому порядку, формі й режимі, за яких були б максимально гарантовані права людини, а обмеження гарантованих законом права і свободи людини здійснювалися б лише для досягнення важливої суспільної мети та у чітко передбачених законом випадках, якщо виконати завдання кримінального судочинства неможливо досягти іншими засобами, а заподіяні обмежування будуть з найменш обтяжливими наслідками для людини.

4. Юридична визначеність права на користування привілеями презумпції невинуватості потребує закріплення у законі такого положення: «Будь-яка особа, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, або стосовно якої здійснюються кримінально-процесуальні дії, вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, а також публічно об'явлена винною чи такою, що вчинила кримінальне правопорушення, доки її вину не буде доведено у законному порядку на основі допустимих і безпосередньо та всебічно і повно досліджених судом доказів, та не встановлено обвинувальним вироком суду. Забороняється посадовим особам публічної влади у офіційних публічних виступах чи повідомленнях стверджувати про вчинення конкретною особою злочину, доки її винуватість не визначена у публічному рішенні суду, яке набрало законної сили».

5. Визнання доказу недопустимим доречно пов'язувати зі стандартом «встановлення очевидної недопустимості доказу», яка є логічним наслідком суттєвого порушення прав і свобод людини та інших приписів закону, а останні знаходяться у причинному зв'язку з якістю доказів та дають підстави для сумнівів у достовірності доказів. Доктрина «плодів отруйного дерева» застосовується у ситуаціях, коли порушуються базові принципи судочинства у демократичному суспільстві, зокрема права на свободу та особисту недоторканність, право на привілею не свідчити проти самого себе, право на захист, а також коли відносно підозрюваних застосовуються незаконні арешти,

тортури, нелюдські умови тримання під вартою, і внаслідок цього у нього отримуються зізнавальні показання, а на основі їх здобуваються інші докази, шляхом освідування, обшуків, слідчих експериментів та інших слідчих (розшукових) дій.

6. З'ясовано, що у результаті системного аналізу законодавчих норм та прецедентного права концепт визначення достатності доказів на основі «стандарту доведеності поза розумним сумнівом, концентровано виражає системні узагальнення принципу презумпції невинуватості та розуміння критерію достатності доказів. Висновок щодо винуватості особи може бути здійснений на підставі системи несуперечливих, належних до справи, допустимих та достовірних доказів, якими висновок щодо винуватості є єдино можливим висновком, за допомогою якого розумна і безстороння людина може пояснити всю сукупність фактів, установлених у справі.

7. Слідчі (розшукові) дії – це окремий інститут кримінального процесуального права, а також система процесуальних актів, які носять пізнавальну, розшукову, доказову та правозастосовну діяльність і здійснюються для отримання, дослідження, перевірки, оцінки та використання доказів під час конкретного кримінального провадження. Запропоновано такі три слідчі дії, як «аудіо-, відеоконтроль місця», «аудіо-, відеоконтроль особи» та «спостереження за особою, місцем або річчю», об'єднати в одну універсальну слідчу дію. Загальні правила провадження негласних слідчих (розшукових) дій мають бути доповнені положеннями про те, що негласні слідчі (розшукові) дії мають проводитися з урахуванням принципу пропорційності та за умов крайньої необхідності, коли іншими засобами необхідні для виконання завдань судочинства докази здобути неможливо, а також здійснюватися найменш обтяжливим способом для осіб, чії права і свободи при цьому обмежуються.

8. У законі має бути закріплений, замість сучасного інституту «контроль за вчиненням злочину», новий інститут – «інститут детективного дослідження та документування злочинів». Детективне дослідження та документування злочинів – це система негласних слідчих (розшукових), яка здійснюється негласними методами пізнання та документування підготовлюваних та вчинюваних злочинів із застосуванням таких процесуальних форм, як контрольована закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину, проваджується для забезпечення виявлення, попередження, припинення, повного розкриття та розслідування таких злочинів, коли шляхом провадження інших гласних та негласних слідчих дій цього досягти неможливо. У законі запропоновано закріпити такі основні правила детективного дослідження та документування злочинів: при здійсненні детективного дослідження та документування злочинів забороняється підбурювання до вчинення кримінальних правопорушень; інформація отримана у результаті дій щодо фіксації події, яка стала можливою лише внаслідок підбурювання з боку правоохоронців – є «плодами отруйного дерева» і не може бути допустимою як доказ; якщо без

підбурювання протиправної події не відбулося б узагалі, то і відповідальність за неї фактично має виключатися. Якщо при проведенні детективного дослідження та документування злочинів виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися у межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами цього Кодексу, а у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із урятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, можуть застосовуватись у порядку, передбаченому ст. 250 КПК України. Примусові заходи застосовуються тільки відповідно до принципу пропорційності, у разі крайньої необхідності та найменш обтяжливим способом.

9. Положення ч. 2 ст. 177 КПК України про те, що «підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення», обумовлює необхідність сформулювати стандарт «обґрунтованої підозри», який досі ще не отримав чіткого визначення ні у законі, ні у рішеннях ЄСПЛ. Згідно зі стандартом «обґрунтованої підозри» запобіжні заходи у кримінальному провадженні можуть застосовуватись при доведеності поза розумним сумнівом факту вчинення підозрюваною особою злочину чи іншого кримінального правопорушення. Доведеність поза розумним сумнівом підозри – це наявність системи належних до справи, допустимих та достовірних доказів, які безсумнівно підтверджують наявність у підозрюваного складу злочину та відсутність обставин, які виключають його відповідальність, унеможливають будь-яке інше розумне пояснення події.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Подлегаєв К.М. Застосування судових прецедентів у кримінальному процесі України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 4. С. 138–141.
2. Подлегаєв К.М. Проблеми реалізації правових позицій європейського суду з прав людини та прецедентної практики Верховного Суду України у кримінальних провадженнях. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1. С. 135–138.
3. Подлегаєв К.М. Проблеми юридичної визначеності інституту затримання підозрюваного в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: «Право». 2019. Т. 2. № 54. С. 129–132.
4. Подлегаєв К.М. Застосування запобіжних заходів в контексті судової прецедентної практики та міжнародних стандартів правосуддя. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 85. С. 208–214.
5. Подлегаєв К.М. Застосування прецедентної практики Європейського суду з прав для зміцнення принципу презумпції невинуватості у

кримінальному процесі України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3. С. 153–156.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Подлегаєв К.М. Реалізація правових позицій Європейського суду з прав людини у кримінальних провадженнях. *Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 4–5 травня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 98–100.

7. Подлегаєв К.М. Проблеми затримання підозрюваного та застосування інших запобіжних заходів в контексті прецедентної практики ЄСПЛ. *Права та обов'язки людини у сучасному світі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8–9 листопада 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 178–181.

8. Подлегаєв К.М. Принцип презумпції невинуватості у кримінальному процесі України та рішеннях ЄСПЛ. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 січня 2020 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 128–130.

АНОТАЦІЯ

Подлегаєв К. М. Реалізація правових позицій Європейського суду з прав людини та прецедентної практики Верховного Суду України у кримінальних провадженнях. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2020.

Дисертація є одним із перших в Україні комплексним науковим дослідженням реалізації правових позицій ЄСПЛ та прецедентної практики національної судової системи у сучасному кримінальному судочинстві. Дослідження здійснено із урахуванням сучасного стану законодавчих основ правосуддя та динаміки прецедентного права. У ньому із використанням системного підходу, сформульовано низку нових положень, які визначають внесок автора в удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

У роботі обґрунтовано напрями гармонізації вітчизняного законодавства із європейськими стандартами правосуддя на основі збалансування приватних і публічних інтересів та забезпечення верховенства права. Розкрито сутність і значення правових позицій та прецедентної практики Європейського суду з прав людини як джерел кримінального процесуального права України. Узагальнено зміст та динаміку прецедентної практики ЄСПЛ та Верховного Суду України у кримінальному судочинстві. На основі системного підходу

розроблено теоретичну концепцію законодавчого закріплення значення та співвідношення правових висновків та прецедентної практики Верховного Суду у системі джерел процесуального права. Удосконалено теоретичне обґрунтування положення щодо оптимізації кримінального судочинства України, шляхом широкого використання прецедентного права. Сформульовано сучасну модель юридичного визначення засади верховенства права.

Ключові слова: прецедентне право, прецедентна практика ЄСПЛ, верховенство права, юридична визначеність, доказове право, захист прав і свобод людини, процесуальна форма, європейські стандарти правосуддя.

АННОТАЦИЯ

Подлегаев К. Н. Реализация правовых позиций Европейского суда по правам человека и прецедентной практики Верховного Суда Украины в уголовных производствах. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом». – Киев, 2020.

Диссертация является одним из первых в Украине комплексным научным исследованием реализации правовых позиций ЕСПЧ и практики национальной судебной системы в современном уголовном судопроизводстве. В нем с использованием системного подхода, сформулирован ряд новых положений, которые определяют вклад автора в совершенствование уголовно-процессуального законодательства и практики его применения.

В работе обоснованы направления гармонизации отечественного законодательства с европейскими стандартами правосудия на основе сбалансирования частных и публичных интересов и обеспечения верховенства права. Раскрыта сущность и значение правовых позиций и практики Европейского суда по правам человека как источников уголовно-процессуального права Украины. Обобщенно содержание и динамику прецедентной практики ЕСПЧ и Верховного Суда Украины в уголовном судопроизводстве. На основе системного подхода разработана теоретическая концепция законодательного закрепления значения и соотношения правовых заключений и практики Верховного Суда в системе источников процессуального права. Усовершенствовано теоретическое обоснование положения по оптимизации уголовного судопроизводства Украины, путем широкого использования прецедентного права. Сформулирована современная модель юридического определения основы верховенства права.

Ключевые слова: прецедентное право, прецедентная практика ЕСПЧ, верховенство права, юридическая определенность, доказательное право,

защита прав и свобод человека, процессуальная форма, европейские стандарты правосудия.

SUMMARY

Podlegaev K.M. Implementation of legal positions of the European court of human rights and case practice of the Supreme Court of Ukraine in criminal proceedings. – *Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.*

Dissertation for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.09 criminal procedure and criminalistics; forensics; operational and investigative activities. – PJSC «Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2020.

Thesis is one of the first in Ukraine comprehensive scientific research in the implementation of the legal position of the ECHR and precedent practice of the national judicial system in the modern criminal proceedings. In it, using a systematic approach, the dissertation formed a number of new provisions that determine the author's contribution to the improvement of criminal procedural legislation and the practice of its application.

The work substantiated directions of harmonization of the domestic legislation with european standards of justice on the basis of balancing private and public interests and ensuring the rule of law. Disclosed the essence and value of legal positions and case law practice of the European court of human rights as sources of criminal procedural law of Ukraine. It summarized the content and dynamics of the ECHR and the Supreme Court of Ukraine in criminal proceedings. Based on the system approach, a theoretical concept of legislative consolidation and the ratio of legal conclusions and case practice of the Supreme Court in the system of procedural law sources was developed. The theoretical justification of the provisions on optimizing criminal proceedings in Ukraine is improved through a wide use of case law.

Key words: case law, ECHR case practice, rule of law, legal certainty, evidence-based law, protection of human rights and freedoms, procedural form, European standards of justice.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 18.09.2020. Замовлення 211.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net